

INUIT ATAQATIGIIT

2009-miit 2013-imut Naalakkersuisut Suleqatigiinnissaannut isumaqatigiissut

Imarisai

<i>Takorluugaq, inunnik isiginneriaaseq aamma pingaartitatigut tunngaviit.....</i>	<i>4</i>
Takorluugaq	4
Inuunermik isiginneriaaseq.....	4
Inunnik isiginneriaaseq	4
Pingaartitatigut tunngavigisat	5
Kalaallit Nunaanni Namminersornerup tunngaviusumik pingaartitai tassaapput:.....	5
<i>Namminersorneq peqataatitsinikkut</i>	<i>5</i>
<i>Oqartussaaffiit.....</i>	<i>6</i>
<i>Inuiaqatigiit aningaasaqarnerat.....</i>	<i>6</i>
<i>Nunatta Karsiata aningaasaqarnera.....</i>	<i>7</i>
Killiffik	7
Anguniakkat	7
Suliniuteqarfissat.....	8
<i>Akileraarneq atugarissaarnerlu pillugit isumalioqatigiissitaq.....</i>	<i>8</i>
Takorluugaq	8
Periuseq.....	8
Allaaserinera/suliakkiissut	8
<i>Ineqarnermut politikki.....</i>	<i>9</i>
<i>Peqqinnissaqarfik.....</i>	<i>10</i>
<i>Inunnik Isumaginninnermut politikki</i>	<i>11</i>
<i>Kulturi.....</i>	<i>12</i>
<i>Ilinniartitaanermi politikkikkut anguniakkat: "Ilinniartitaanikkut aqqissuussineq ataqatigiissoq"</i>	<i>13</i>
<i>Ilageeqarneq.....</i>	<i>13</i>
<i>Ilisimatusarneq pillugu politikki</i>	<i>13</i>
<i>Naligiissitaaneq.....</i>	<i>14</i>
<i>Innuttaasunik akuulersitsiniarneq oqaatsinullu politikki.....</i>	<i>14</i>
<i>Nunap immikkoortuini ineriartortitsineq</i>	<i>15</i>
<i>Silap pissusaa</i>	<i>16</i>
<i>Angallassineq</i>	<i>16</i>

<i>Avatangiisit</i>	17
Silap pissusaanut atatillugu iliuusissat.....	17
Nukissiorneq	17
Innuttaasut peqataatinnerat	17
<i>Inuutissarsiutinik ineriartortitsinermut politikki</i>	18
Takorluugaq	18
Aatsitassanik piianeq, suliffissuaqarneq uulialu	18
Takornariaqarneq.....	18
<i>Suliffissaqartitsiniarnikkut anguniakkat pingaarnerit</i>	19
Tamanut inissaqartitsineq, pisinnaasunullu tamanut suliffissaqartitsineq.....	19
<i>Qarasaasiaqarneq (IT) pillugu Namminersornermi takorluugaq</i>	20
<i>Piniarneq aalisarnerlu</i>	20
<i>Imminut pilersorneq</i>	21
<i>Nunarsuaq tamakkerlugu suleqatigiinneq</i>	22
<i>Tullerïiaareqqinneq – allaffissornermut aningaasartuutit annikillisarnissaat</i>	23
Killiffik	23
Anguniakkat	23

Takorluugaq, inunnik isiginneriaaseq aamma pingaartitatigut tunngaviit

Takorluugaq

Ataqatigiinneq

Namminersorneq

Naligiinneq

Takorluugarput ataatsimoorlitalu anguniagarput tassaavoq inuiaqatigiit kikkut tamarmik pisariaqartinneqarfigisaasa inissaqartinneqarfigisaasalu pilersinnissaat. Piumassuseqarluta neriuuteqarlutalu inuiaqatigiit pilersissavagut, tamatta immitsinnut nukittorsaqatigiiffigisavut – inuttut ataasiakkaatut inuiattullu.

Innuttaasut oqaloqatigalugit suleqatigalugillu inuunermut ataqeqatigiiffiusumut tunngavissat pilersissavagut, kikkut tamarmik ineriartorfigisinnaasaat imminnullu pilersorlutik inuuffigisinnaasaat.

Innuttaasut peqatigalugit tutsuiginartumik aqutsineq aqutigalugu inuiaqatigiit allanngoriartortut peqqissullu sinaakkusersussavagut.

Ataqatigiinneq naligiissuserlu tunngavigalugit tamatta piginnaasavut pisinnaassuserpullu naaperlorlugit peqataassaagut, ikiorneqarnissaminnillu pisariaqartitsisut ikorfartortassallugit.

Inuunermik isiginneriaaseq

Kalaallit inuunermik isiginneriaasiat tunngavimmigut aallaveqarpoq ”suut tamarmik imminnut ataqatigiinnerannik” eqqarsariaaseqarnermik – inuup imminermini timikkut anersaakkullu avissaartitassaannngitsumik ataqatigiittuuneranik, pinngortitamut, pinngortitap pissarititaanut, silarsuarmut ataneranik – ataqatigiissuseq inuit ataasiakkaat qaangerujussuarlugit inissisimasoq.

Inunnik isiginneriaaseq

Inuit tamarmik immikkut ittunik piginnaaneqarlutik inuupput, taakkualu inerisartuarnissaannut periarfissaqassapput inuuneq naallugu ilinniarneq aqutigalugu, aammattaaq piginnaasat taakkua tamatigut atorneqassapput immiut ilaqqutanullu pilersuinerlutik.

Akisussaaffimmik tigusineq aamma nammineq inuunermut namminerlu iliuuserisanut sunniuteqarnek, kiisalu inuiaqatigiit inerikkiartorerannut innuttaasutut oqartussaaqataasutut peqataaneq pisinnaatitaaffiullutillu pisussaaffiupput.

Inuit tamarmik imminnut ilaqtaminnullu pilersuinissaminnut periarfissaqarnissartik kissatigaat, tassuunakkullu namminneq inuunissaminnut, nutaanik pilersitsinissaminnut, pinngortitsinissaminnut soqutigisamillu aallunniissaannut kiffaanngissuseqarumallutik.

Inuit tamarmik ataatsimooqatigiiffinnut peqataanissaminnik taakkununngalu tunniussa qarluarnissaminnik kissaateqarput.

Taama inunnik isiginneriaaseqarnerup nassatarivai inuiaqatigiit, kikkut tamarmik inuiaqatigiinni ataatsimoorfinnut peqataaffigisaat, inuttut naligiimmik naleqassuseqarlutik inuullu nammineq pisinnaassusia, kissaatai pisariaqartitaalu inissaqartillugit.

Pingaartitatigut tunngavigisat

Namminersorneq susassareqatigiiffiusoq, suleqatigiiffiusoq nakuusorlu pilersinneqassaaq, tamat oqartussaaqataa nerat aqutugalugu ammasumik oqaloqatigiissinnaanermik tunngaveqartoq. Tamatumaa nassataraa innuttaasut inuiaqatigiit inerisarnerannut oqartussaaqataa nerat akisussaaqataa nerallu inuit naligiinnerannik naligiimmillu ataqqinassuseqarnerannik aallaaveqartoq.

Pissusisamisuginnartumik ataatsimoorfiit nukittorsarneqassapput inuiaqatigiillu inerisarnerannut peqataassallutik, kalaallit kulturiannik aallaaveqartumik, allannguinerillu pilersinneqassapput, pisuussutit uumassusillit uumassuseqanngitsullu ataatsimoorluni imminut napatissinnaasumik aquatarineqarnissaat mianeralugu.

Kalaallit Nunaanni Namminersornerup tunngaviusumik pingaartitai tassaapput:

Ataqqinassuseqarneq, uppernassuseqarneq, assigiinngissutsinik naleqartitsineq, iliuseqarsinnaasuseqarneq, nutaamik eqqarsarnissamut sapiissuseqarneq ataatsimoorumillu eqqarsariaaseqarneq.

Namminersornermi inuiaqatigiit tassaapput oqaasii kulturiallu nunarsuarmioqatigiinnit akuerisaasut. Tamanna nukittorsarneqassaq ersarissarneqarlunilu, inuiaqatigiinni imminut tatigineq pilersinneqaqquullugu avataaniillu ataqqineqaqquulluta.

Nunaavugut ammasoq, assigiinngissutsinik naleqartitsisoq. Kikkut tamarmik inuiaqatigiinnut kalaallinut akuulernissaat periarfissikkumallugu pitsaasunik sinaakkusiissaagut.

Namminersorneq peqataatitsinikkut

Namminersorneq inuiaqatigiit kalaallit aningaasarsiornikkut kulturikkullu ineriartornikkut, aningaasaqarnikkut naalakkersuinikkullu annertusiartuinnartumik kiffaanngissuseqaleriartornissaannik siunertaqartinneqassaaq, innuttaaqatigullu ilinniagaqarnikkut, piginnaanngorsarnikkut, ineriartornikkut oqaloqatigiinnerit ataatsimoorlunilu pilersaarusiornerit aqutugalugit Namminersornermik pilersitsiartuaarneq peqataaffigissavaat. Isummersoqatigiinnerit aalajangiinerillu tamanut ammasumik ingerlanneqassapput inuiaqatigiit siunissartik ataatsimoorussa q ilusilersueqataaffigissammassuk.

Naalakkersuisut isumaqatigiissutigivaat ilusilersuinerup piviusunngortitsiartornerullu takorluukkat makku aallaavigissagaat:

Nunarput namminersortoq tassaavoq nuna, innuttaasut namminneq aalajangiiffigisaat, nunallu inuisa tamat oqartussaaqataaneranni tunngavinnik inuillu pisinnaatitaaffi pillugit nunarsuaq tamakkerlugu isumaqatigiissutinik ataqqinniffigisaat pingaartitsiffigisaallu.

Nunarput namminersortoq tassaavoq nammaqatigiinnermik avitseqatigiinnermillu, kiisalu piujar-titsinermik tunngavilimmik pisuussutinik atuiffiusoq, inuussutissanik imminut pilersornissaq aam-mattaaq anguniarneqassaaq.

Nunarput namminersortoq aamma tassaavoq nuna, avataanit tikikkuminartoq inuiannik imminut tatigisunik, tamanit naapitsiffiusoq.

Nunarput namminersortoq aamma tassavoq nunat tamalaat akornanni akisussaaffimmik tiguisoq, nunallu inoqqaavinik allanik nunarsuarmioqatigiillu sinnerinik illersuisuullunilu suleqateqartoq.

Taamaammat Kalaallit Nunaata namminersortup innuttaasalu nunarsuaq tamakkerlugu pisussaaffiit akisussaaffiillu pioreersut anguniarlugillu piviusunngortinniirpaat.

Aammalu Namminersorneq ilutigalugu pilersinneqassaaq aqutseriaaseq Nunatsinnt inuinillu aal-laaveqartoq taakkunungalugu tulluussagaq.

Oqartussaaffiit

Aningaasarsiornikkut imminut napatilernissaq, sutigullu tamatigut tunisassiornikkut imminut pilersorsinnaanissaq aallunneqassasoq Naalakkersuisoqatigiit isumaqatigiissutigimmassuk, oqartussaaf-fiit uku danskit naalagaaffiannit piiarnerpaamik nuunneqassasut siunnerfigineqarput:

- Aatsitassarsiorneq pisuussutillu uumaatsut
- Nunanut allamiunut tunngasut pillugit oqartussaaffik
- Inuussutissanut aamma uumasut nakorsaqaarnermut tunngasut

Inuiaqatigiit aningaasaqarnerat

Inuiaqatigiit kalaallit ilisarnaatigaarput, inuit ikittuinnaalluta nunarujussuarminu nunaqarnerput, pinngortitamik silallu pissusaanik imaannaangitsunik avatangiiseqarluta. Tamanna inuiaqatigiit aningaasaqarnerat isigalugu annertuunik periarfissaqartitsivoq, aammali killiliilluni. Periarfissat tassaapput, ikittunnguulluta pisuussutit, pinngortitap tunniussinnaasai, uumassuseqarpata uumassuseqanngippataluunniit ataatsimut iluaqutiginnaagatsigik. Pisuussutit tamakku nassaariortornissaasa atorluarnissaasalu pikkorissiffigiartornerat ilutigalugu, pigissaarneruneq atugarissaarnerunerlu inuiaqatigiinni siammaakkiartussapput. Aammattaaq inuiaqatigiit uagutsit amerlanngitsigisut iluaqutissaraat, aalajangiinnermiit iliuuseqarnissamut qanittaqqimmat. Umiatsiaarannuaq uuliamik assartuussuarmit sangutikkuminarneruvoq.

Pinngortitaq, sila inuillu ikinnerat aamma killiliipput. Killilerneqartut ilagaat niuernikkut aningaasaqarnermik – namminersortut killilersugaanngitsumik unammillutik nioqqutissanik sullissinernillu akit pissusissamisuuginnartumik pinngorarfigisaannik - pilersitsisinnaanermut periarfissat. Periarfissaq tamanna taamaallaat illoqarfinni anginerni ingerlatsivinnut amerlanngitsut atuuppoq. Sumiiffinni allani pisortat akuleruttariaqartarput, innuttaasullu nioqqutissanik sullissinernillu, naammaginartunik akilinnik, neqeroorfigineqarsinnaanissaat qularnaartariaqartarlugu, Nunatta ataatsimut isigalugu aningaasaqarnikkut pisinnaassusia eqqarsaatigalugu.

Namminersorlutik aallarnisaasut ingerlatseqatigiiffiillu ingerlatsivinnik pilersitsigaangata, aalarnisaajumassuseqarneq siumukarnerlu inuiaqatigiit aningaasaqarnerannut iluaqutaasartoq qularnaarumallugu, ingerlatseqatigiiffiit suliffeqarfiillu pisortanit pigineqartut toqqaannartumik toqqaannanngitsumilluuniit unammissangilaat. Tamanna annermik atuuppoq niuerfennut, namminersortut arlallit akinik sullissinernillu eqqortunik pilersitseqatigiiffigisaannut atatillugu.

Namminersornerup eqqunneratigut, aningaasatigullu imminut napatissinnaanermik kissaateqarnermi, suliaasaq pingaartoq tassaassaaq inuiaqatigiit aningaasaqarnerat qaffassassallugu.

Suliffeqarfinni tamani suliamik ilinniagalinnik siulersuisoqarnissaq pingaartinneqarpoq.

Nunatta Karsiata aningaasaqarnera

Killiffik

Namminersornerup atuutilernerani unamminartut anginerit ilagaat, Nunatta aningaasaqarniarnerata makiteqqinniarnissaa. Aalisarnerup naammaginartumik patajaassuseqarnerata - nunarsuarmi aalisakkanik tunisassiornermi akigititat nikeraraluaqisut - Danmarkimiillu ataatsimoortumik tapit inuiaqatigiit aningaasaqarnerata, taamalu Nunatta Karsiata naatsorsuutaasa ukiumiit ukiumut pia-reersimaffiginngisamik nikerarujussuarsinnaanera pinngitsoortissinnaavai.

Anguniakkat

Aningaasaqarnikkut patajaatsumik inissisimaneq imaangilaq Nunatta Karsiata naatsorsuutai pinngitsoorani ukiut tamaasa sinneqartoorfiusassasut. Pisariaqartassaaq soorlu suliffissaqartitsinikkut annertusaaniarluni – suliffissaarusimasut ikinnerpaaffissaaniitinniarlugit – imaluunniit inuutissarsiornikkut annertuunik pilersitsiniarnermi – soorlu aluminiummimik tunisassiorfiliornermi – Nunatta Karsiata naatsorsuutaasa amigartooruteqarfiusarnissaat. Kisianni taama pisoqartillugu tamatigut qularnaassavarput, aningaasaliissutit siunertanut pingaartikkumallugit aalajangiussatsinnut atorneqarnissaat, siunertat malinnaavigisinnaanngisatta ingerlannerinut aningaasartuutitut amerliartuinartunut atuinnaqinagit. Nunatta Karsiata imaasa sunut atorneqarneri Naalakkersuisut qaqugukkulluunniit tamakkiisumik iterngalu tikillugu ilisimasaqarfigissavaat.

Suliniuteqarfissat

Ukiuni tulliuutuni tutsuiginartumik aqutsinikkut Nunatta aningaasaqarniarnerata patajaatsumik ineriartornissaa Naalakkersuisut qulakkeerumavaat.

Suliniuteqarfissat ilaqarput ullumikkumut aningaasaliissutaareersut iluanni naammassineqarsinnaasunik, aammali suliniuteqarfissat nutaat arlalitsigut nutaanik aningaasalersortariaqartarput.

Akileraarutit akitsuutillu ullumikkornit qaffasinnerusumut inissinnissaat Naalakkersuisut siunertarinnigilaat. Taamaattumik aningaasat amerlanerusut Nunatta Karsianut qularnaarneqassappata periussissat marluinnaapput.

Siulleq tassaavoq inuutissarsiutinik ingerlatsisut inerisaanissaannut pitsaanerpaanik sinaakkusernissaat, tassuunakkullu Kalaallit Nunaata aningaasaqarnerata annertusaaviginissaa periarfissillugu. “Umiarsualiviup akitsuusersuiffiunngitsup” pilersinnissaa tassunga atatillugu isiginiarneqassaaq. Tamatumani pingaartuuvoq, suliniutini taamaattuni annertuuni nunat tamat akornannit aningaasaliisoqartarnissaa, qulakkeerumallugu pilersinniakkap piginnaasaqarluartut peqatigalugit nalilersuiffigineqarnissaa, takorluukkersaarutit neriuutillu kisiisa tunuliaqutaralugit aallarnisarneqaratik.

Aappaattut aningaasaqarnikkut periarfissanik annertusaanermi Nunatta Karsiata aningaasartuutaasa annikillileriffiginissaat aqutissaavoq. Naalakkersuisut suliniutigiumavaat Namminersornerrullutik Oqartussat aningaasanut inatsisaanni aningaasartuuteqarfiit tamarmik misissorluaqqissarneqarnissaat, nalilersorumallugu maannamut aningaasaliiffiusimasut ataatsiakkaat tulluurtuunersut, sunniuteqannginnersut immaqaluunniit allaat pissutsinik kissaatiginanngitsunik attassiinnartitsisunersut. Suliaq tamanna aallartinneqassaaq inissitsiterluni ataatsimeereernerup kinguninnguatigut, angusaasut siullit 2010-mi aningaasanut inatsisimmut malunniutereersinnaaqullugit.

Akileraartarneq atugarissaarnerlu pillugit isumalioqatigiissitaq

Takorluugaq

Innuttaasut atugarissaarnerisa nalinginnaasumik qaffanneqarnissaat, annermik ilaqutariit meerartalilit aningaasaqarnikkut atugarliortut eqqarsaatigalugit.

Periuseq

Akileraarut akitsuutillu sukumiisumik misissuiviginerat – aqqissugaanerat, annertussusaat sunniutaallu pillugit – aamma isumaginninnermi illussaqaqtitsiniarnermilu tapeeriaaseq tamaat, minnerunngitsumillu ilanngullugu pineqartut imminnut attuumassuteqarnerat.

Allaaserinera/suliakkiissut

Akileraartarneq atugarissaarnerlu pillugit isumalioqatigiissitaq Naalakkersuisunit toqqarneqassaaq, tassungalugu ilaassallutik inuit ataatsimut isigalugu inatsisilerinermik, aningaasaqarnermik, kiisalu inuiaqatigiilerinikkut ilisimatusarnermik sulianillu ingerlatsinermik qulequttanut tamanut atatillugu

annertuumik ilisimasaqartut, taakkununga ilanngullugit kattuffiit naapertuuttut. Isumalioqatigiis-sitap nalunaarusaagallartoq siulleq tunniutissavaa 1. oktober 2009 inaarutaasumillu nalunaarusaq tunniutissallugu 1. februar 2010.

Isumalioqatigiisitat misissuiffigeqqissaassavai isertitatigut akileraartarnermut, ingerlatseqatigiiffit akileraartarnerinut iluanaarutillu akileraaruserneqartarnerinut aamma akitsuutinut tamanut maanna atuuttunut atatillugu annertussusaannut, aaqqissugaanerannut sunniutaannullu tunngasut tamaasa, tassunga ilaatillugu annermillu Nunatta ataatsimoortumik sillimmataanit – pinngortitami sillimma-tinit uumassuseqartunit uumassuseqanngitsunillu soorlu aatsitassanit il.il. - akileraaru-tit/isertitaasartut, tamatumalu kingorna tigussaasunik inassuteqaateqassallutik.

Tulliullugu isumaginninnermi aaqqissuussineq tamaat assingusumik misissuiffigeqqissaarneqassaaq (pisortatigoortumik ikiorsiissutit, soraarnerussutisiat, meeqqanut tapit il.il.) aamma illoqarnermut tunngasut (ineqarnermut tapit, piginneqatigiilluni namminerisamillu illutaarnermut tapit, pisortat attartortittagaanni illunut akiliutit il.il.), tapeeriaatsit aamma taakkua imminnut kiisalu akileraaruti-nut/akitsuutinut ataqatigiiffii misissoqqissaarneqassapput.

Inassutigineqarpoq misissueqqissarnerit pineqartut aallaavigalugit allannguutissanik, allannguini-sanik, suliniuteqarfissanik, akileraarutit nutaat aamma/imaluunniit akitsuutit nutaat, illoqarnermut akiliutit/tapiissutit pillugit siunnersuusiortoqassaaq, tamarmillu siunertarissavaat atugarissaarneru-nissaq aningaasarissaarnerunissarluk aamma innuttaasut inuutissarsiornermillu ingerlatallit akornanni pitsaaneruseqarpoq agguassinissaq, annermik aningaasaqarnikkut atugarissaannginnerusut eqqarsaati-galugit.

Ilutigisaanik qularnaarneqassaaq siunissami akileraarutit/akitsuutit aaqqissugaanermikkut aamma isumaginninnermi illoqarnermullu akiliutit/tapiissutit inuit amerlanerusut isumaqarluartumik suli-lernissaannik kissaateqarneq pisariaqartitsinerlu ikorfartussagaat aamma ikiorsiissuteqartarnerup inuit namminneerlutik sulinerikkut isertitaqarnialernissaannit kajumikkuunnaarsinngisaannassa-gaat.

Akileraartarnermik Aqutsisoqarfiup allaffeqarnikkut ingerlatsineq akisussaaffigissavaa.

Ineqarnermut politikki

Ineqarneq pillugu politikikkut qularnaarneqassaaq innuttaasut ineqarnissamut periarfissaqarnis-saat, angerlarsimaffik tassaamat toqqissisimanisamut tunngaviusumik aallaaviusoq. Nammineri-saminnik ineqarnissaminnut periarfissaqartut, ikorfartorneqassapput taamaaliornissaminnullu periarfissinneqarlutik. Taamaattoq Naalakkersuisut nassuerutigaaq innuttaasunut tamanut inissia-liornerit sanaartorneqarnissaat suli pisariaqartinneqarqimmat, tamannalu Naalakkersuisut sulissute-qarfiginiarpaat. Tamakku saniatigut Naalakkersuisut ilisimavaat illuutit pioreersut aserfallatsaali-nissaat pisariaqarqisoq. Nutaanik sanaartornermut atatillugu sanaartorerup avatangiisinik piujuartit-sisinnanissaa qitiutinneqassaaq

Taamatutaaq innuttaasunut tamanut inissialiorneq annertusaavigineqassaaq, nunaqavissut suliffeqarfii atorlugit inissiat amerlanerusut sananeqartariaqarlutik, taakkulu ammasumik sulianut assigiinngitsunut immikkoortiterineq (fagentreprise) tunngavigalugu suliariumannittussarsiuunneqartasallutik. Aningaasanut Inatsimmi sanaartornermut sanaartugassanullu aningaasaateqarfimmi ukiunut tulliuttunut aningaasaliissutit peerneqassanngillat annikillisarneqaratillu.

Naalackersuisut sanaartornermut nutarterinermullu aningaasaliussat tullerijaaqqinneqarnissaat anguniarumavaat.

Angerlarsimaffeqaratillu inissaqanngitsut pillugit ajornartorsiut ukiorpassuarni paquminarineqarnikuuvoq. Ajornartorsiutip annertussusiata sumillu pissuteqarnerata iternga tikillugu misissorneqarnissaanut Naalackersuisut ingerlaannaq aallarnisaassapput. Ataatsimoortumik isiginneriaaseqarluni aaqqiissutaasinnaasut pillugit sulissuteqartoqassaaq, tamatumani isumaginninnermut, kulturimut, inummut imminermut, aningaasarsiornermut kiisalu ilinniagaqarnermut tunngasutigut pissutsit ilanngunneqassallutik.

Innuttaasut sapinngisamik amerlanerpaat namminneq pigisaminnik ineqalernissamut periarfissinneqassapput – soorlu inigisat attartukkat piginnittuuffigineqalernerisigut. Innuttaasut aningaasaqarnermik imminerisaminnik ineqalersinnaanngitsut ineqalernissamik piviusumik neqeroorfigineqarnissaat qularnaarneqassaaq.

Peqqinnissaqarfik

Naalackersuisut WHO-p peqqissuseq pillugu nassuiaataa akuerivaat, tassaasoq “tamakkiisumik timikkut, tarnikkut inooqatigiinnikkullu toqqissisimaneq, tassaannaanngitsoq naappaatit sanngiiliornerillu atugaannginnerat”.

Peqqinnissaqarfiup iluarsartuuteqqinneqarnera, tassunga ilanngullugit sulisussaqaarniarluni sulisullu ataavartinnissaannik suliniutit aallartereersut ingerlaqqissapput. Ilimagisariaqarpoq suliaq tamanna sivisussasoq. Peqqinnissaqarfimmut tunngatillugu naalackersuinikkut tullerijaaqarnissaq pisariaqassaaq. Tamatumani suliamik ilisimasallit naapertuuttut tamarmik isumasiorneqassapput, nunallu immikkoortuisa ataasiakkaat assigiinngitsunik misilittagaqarlutillu pisariaqartitaqarsinnaanerata aalavigineqassalluni.

Anguniagaavoq inuiaqatigiinni nalinginnaasumik inuunerup pitsaassusaata qaffassarnissaa, inuiaqatigiit inuiattut ineriartornerannut peqataasinnaasut tamaasa pisariaqartikkatsigik. Tamatumani sanngiinnerusut, soorlu tarnimikkut nappaatillit utoqqaallu immikkut eqeersimaarfiginissaat pingaartuuvoq.

Peqqinnerup siuarsarnerani pinaveersaartitsineq tunngavigisat ilagissavaat, ingerlaavartumik ineriartortinneqassalluni nalilersorneqarlunilu. Taamaammat Naalackersuisut kissaatigaat, meeqqat peqqissusaat immikkut aallunneqassasoq, inuunermi ileqqut pitsaasut uagut inuttut inuiaqatigiittullu siunissarissaarnissatsinnut aallaaviummata. Taamaammat Naalackersuisut innuttaasut peqqissuunis-

saannik siunertaqarluni suliniutip pingaaruteqartup “Inuuneritta”-p ingerlaannarnissaa kissaatigaat, taamatullu ungasianiit nakorsiertitsisarnerup inerisaqqinnissaa atorneqarnissaalu kissaatigineqarluni.

Inunnik Isumaginninnermut politikki

Inunnik isumaginninnermut tunngatillugu piffissamut ungasinnerusumut sammisumik – ilaqtariinik inunnillu ataasiakkaanik toqqissisimasunik pilersitsisunik - iliuuseqarnissaq kissaatigineqarpoq. Ilaqtariit inuillu ataasiakkaat namminneq inuunerminnut oqartussaassapput, inuiaqatigiinnilu ataatsimoornermut peqataasutut misigissallutik. Tunngaviuvoq Nunatsinni kikkut tamarmik pisariaqartinneqarnerat, Namminersornerneq inuiaqatigiit ineriartortinneqarnerannut pitsaasumik sunniuteqassappat.

Qaqugukkulluunniit qularnaartariaqarpoq immikkut ikiorserneqarnissaminnik pisariaqartitsisut ikiorserneqarnissaat. Aallaaviusaaq sapinngisamik piaarnerpaamik ikiorsiisoqartarnissaa, piaartumik suliniuteqalernissaaq aallartikkumallugu. Ataatsimoortumik isiginneriaaseqarneq atuutissaaq, ilaqtariinni avatangiiserisanilu qaninnerni nukissarisat aallaavigineqarlutik.

Naalackersuisut isumaginninnermut politikikkut sulinerminni makku pingaartippaat:

Inunnik sannginnerusunik sullissineq, soorlu sumiginnakkanik, innarluutilinnik, utoqqarnik tarnikkullu nappaatilinnik, suliniuteqalernissaaq, naalackersuisoqarfiit allat qanimut suleqatigalugit, ilisimasallu pioreersut aallaavigalugit.

Kinguaassiuutitigut atornerlugaasimasut ikiorserneqarsinnaassapput. Tamanna inersimasunut meeqqanullu atuuppoq. Meeqqanut tunngatillugu Naalackersuisut kissaatigaat immikkut meeqqanut kinguaassiuutitigut atornerlugaasunut iliuuseqarnissap misissuiffigineqarlunilu immikkut iliuuseqarfigineqarnissaa, soorlu ”Meeqqat Illuannik” pilersitsinikkut, Islandimiut ilusiliisimanerat isumassarsiffigalugu. Aammattaaq kinguaassiuutitigut innarliisup katsorsarneqarnissaa qitiutinneqassaaq, innarleeqqinnginnissaa anguniarlugu.

Naalackersuisut inuiaqatigiinni nakuusernerit annerusumik malinnaavigineqarlutillu iliuuseqarfiginnissaat kissaatigaat, tassunga ilaatillugit aapparisanut nakuusernerit aamma nalaatsornerinnakkut nakuusertarnerit, angerlarsimaffinni nakuusertarnerit ilanngullugit.

Meeqqat inuusuttullu Naalackersuisut immikkut pingaartippaat, suliniutillu atituut susassaqtullu assigiinngitsut akimorlugit aqqissuussat sulissutigiumallugit, naalackersuisoqarfiit arlallit aamma angajoqqaat, atuarfiit, suliniaqatigiiffiit il.il. akuutillugit. Naalackersuisut suliniuteqarniarnermi makku pingaartippaat:

Meeqqat inuusuttullu nunatta siunissarisasa, timikkut tarnikkullu ineriartornerminni pitsaanerpaanik atugassaqarnissaat qularnarneqassaaq. Meeqqanut inuusuttunullu suliniutit ilisimasanik tunngaveqassapput ingerlaavartumillu nalilersorneqarlutik.

Naalakkersuisut kissaatigilluinnarpaat meeqqanut inuusuttunullu tunngasutigut namminneq piumasutsimikkut suliniaqatigiiffinnik suleqateqarnissaq, suliat inuiaqatigiinnit aallaaveqaqqullugit nukisarisallu tamaasa atorluarumallugit.

Angajoqqaannguartaartunut immikkut suliniuteqarneq kommunit suleqatigalugit inerisarneqassaaq.

Meeqqat inuusuttullu immikkut ittumik iliuuseqarfiginerattut Naalakkersuisut kissaatigaat meeqqat inuusuttullu ornittagaasa nalilersorneqarlutillu nukittorsaaviginissaat, meeqqat inuusuttullu toqqissimanartunik sumiiffissaqartuaqqullugit.

Naalakkersuisut kommunit suleqatigalugit atuarfinni nerisaqartitsisarneq inerisaqqikkumavaat.

Sumiginnaasernerit pitsaalinerat angajoqqaat suleqatiginerisa annertusarneratigut pitsanngorsarneqassaaq.

Naalakkersuisut ”meeqqanut ileqqaakkat” atorunnaarsikkusuppaat, tassani meeqqat tamarmik ukiumut 1000 kr-inik kontomut ikisilluni immikkoorsivigineqartarput, 18-inik ukioqalernerminni atorsinnaasaminnik. Naalakkersuisut aningaasat atorusuppaat meeqqanut inuusuttunullu maannak-korpiaq pisariaqartitsisunut.

Kulturi

Kulturi pillugu politikki inuiaqatigiinni pingaaruteqarpoq, innuttaasut ataasiakkaat namminneq kulturiminnik inuillu allat kulturiannik paasinninnissaannut. Taamaammat kulturi meeqqat ilinniarneranni pingaarutilimmik inissisimavoq, tassani pitsaasumik oqallinnikkut kulturimut tunngaviit pilersinneqartarput. Tassunga atatillugu tusagassiuutitigut kulturi nukittoq nammineertorlu kissaatigineqarpoq, tamat oqartussaaqataanerata nukittorsarnerunissaanik ammaassisoq. Kulturip kalaallit assigiinngisitaarnerat ersersissavaa, tamattalu ulluinnarisatsinni kaammattugariuassalluta.

Taamaammat inuit kulturikkut nukissaqartut tamatumannгалu innuttaasut sinnerinut siammaassinisaminnut nukissaqartut, sulinerminni taparserneqassapput.

Naalakkersuisut politikikkooortumik suleqatigiissutiginiarpaat, kulturikkut suliniutinut aningaasaliissutit qaffanneqarnissaat, kulturikkullu inuunermi nalinginnaasumik atugassarititaasut pitsanngorsaavigineqarnissaat.

Kulturip ilagaa timersornikkut inuunerput, tamatumalu siunissami pitsaasunik sinaakkusersorneqarnissaa qularnaarneqassaaq. Timersorneq pinaveersaartitseqataasuuvoq ataatsimooqatigiinnerillu inerisartarlugit inuit assigiinngitsut akimorlugit nunarsuarlu tamakkerlugu, aammattaaq timersorneq meeqqanut inuusuttunullu nalunaaruteqariaasiuvoq pingaarutilik.

Naalakkersuisut isiginnaartitsisarfeqarneq pillugu inatsisissaq nutaaq inaarsarumavaat.

Ilinniartitaanermi politikkikkut anguniakkat: "Ilinniartitaanikkut aaqqissuussineq ataqtigiissoq"

Ilinniartitaaneq qaqugukkulluunniit ineriartortarneq ilikkariartortarnerlu pillugit ataatsimoortumik isiginneriaaseqarluni, kiisalu inunnik isiginneriaaseq atuartut ilinniartullu ataasiakkaat piginnaasaannik pisinnaasaannillu tapersersuisoq aallaavigalugit aaqqissuunneqassaaq. Ikkariartornermi ineriartornermilu oqaatsit kulturilu sakkuupput pingaarnepaat, taamaammallu suliami tassani qitiussallutik, ilinniartitaanerillu inerisarnerat atuisut pisariaqartitaannik tunngaveqassalluni. Kinaluunniit ilinniagaqarusuttoq "matunik matoqqasunik" imaluunniit ingerlaqqeriarsinnaajunnaartitaanernik aporfeqassanngilaq. Ilinniartitaaneq pisinnaatitaaffiuvoq, kikkulluunniit periarfissarisaaq. Ataa-siinnarmik oqaasillit ilinniarnissamut periarfissaat nukittorsarneqassapput, anguniaqarluartumik oqaatsitigut piukkunnarsarnissamut periarfissiinerit kisiisa aqutiginagit, aammali ilinniartitsinerit inuit ataasiakkaat aallaavigalugit pilersarusiorluakkat anguniagaqarfiusut aqutigalugit. Taamaammatt ilinniartitaanerni suniluunniit pitsaassuseq taparserneqassaaq salliutinneqarlunilu.

Ilinniartitaanerup tamarmi imminut atallunilu ataqtigiissagaanissaa qularnaarneqassaaq meeqqanit suli atualinngitsuniit, meeqqat atuarfianniit, inuutissarsiutinik ilinniartitsinermit, ilinniarnertuunngorniarfinniit ingerlaqqiffiusumik ilinniartitsinerit, taamaalilluni susasaqarfiit akornanni sunneqatigiilluarneq pitsaanerusoq pilersinneqaaqqullugu, aamma sumiiffinni ataasiakkaani inuiaqatigiinni meeqqat inuusuttullu, perorsaasut, ilinniartitsisut, angajoqqaat isumalluutillu allat imminnut ikorfartoqatigiissinnaanngorlugit.

Ilinniarnissaaq tamanut neqeroorutaassaaq, tamatumaniilu ordblindit innarluutillillu immikkut iliuuseqarfigineqassallutik.

Ungasianiit ilinniartitsineq inerisarneqassaaq.

Ilageeqarneq

Ataatsimoortumik eqqarsariaaseqarluni ingerlatsinermit inuup anersaakkut inuunera qitiulluinnarpoq, taamaammatt Naalakkersuisut ilageeqarnermut atugassarititaasut nukittorsarumavaat, tamatumaniilu ilagiinni suliaqartut qanimut suleqatigineqassapput.

Namminersornermut ikaarsaariarnermit ilageeqarnerup inissisimanagera piaartumik erseqqissarneqassaaq

Ilisimatusarneq pillugu politikki

Ullutsinni inuiaqatigiinni nunarsuarmioqataasuni ilisimasat nutaat tassaassapput Nunatta ineriartorneranut tunngaviit. Taamaammatt ilisimatusarneq nukittorsarneqassaaq inerisarneqarlunilu inuiaqati-

giinnut tamanut innuttaasunullu ataasiakkaanut iluaqutaasumik, ilaatigut aqqutigalugit ilisimatusar-
neq, inuiaqatigiinni ajornartorsiutinik maanna atuuttunik qaangiiniarnermut suliniutinullu peqataa-
nissamut sammisoq. Ilisimasat ilisimatusarneq aqqutigalugu pinngortut, innuttaasunut tamanut atu-
gassanngortinneqartassapput, tassuunakkullu innuttaasut nalinginnaasumik ilisimasaannik ilinniar-
simassusaannillu annertusaaqataassallutik.

Ilisimatusarfik tassaassaaq suliffeqarfik ilisimatusarnermik ilinniartitsinermillu pitsaasumik nunar-
suullu sinneranut nallersuusinnaasumik arlaannaannulluunniit attuumannigsumik pilersitsisoq
inuiaqatigiinni aningaasaqarnermut, demokratiimut kulturimullu iluaqutaasumik. Naalackersuisut
qularnaassavaat Ilisimatusarfiup annertuumik nammineersinnaassuseqarnissaa, aamma ilisimatusar-
nissamut kiffaanngissuseqarneq, ilinniartitsinissamut kiffaanngissuseqarneq aamma ilisimatusarne-
rup ilinniartitaanerullu ataqatigiissinnerannik tunngaveqarluni ingerlatsinissaa. Aammattaaq Naa-
lackersuisut suli siuarsaavigeqataaffigerusuppaat nunarsuaq tamakkerlugu akuerisaasumik ilisima-
tusarnikkut suleqatigiinneq nunat allat naalackersuisuinik ilisimatusarfiinillu suleqatigiinnissamik
isumaqatigiissutit nutaat pilersinnerisigut.

Naligiissitaaneq

Naligiissitaaneq inuiaqatigiit tamarmiullutik susassaarfigaat, inuit ataasiakkaat kisimik akisussaaf-
figinagu. Naligiissitaaneq tassaavoq innuttaasunik tamanik - arnaanerat angutaaneralluunniit apeq-
qutaatinnagu - ataqqinninneq naligiimmillu periarfissiineq.

Suiaassuseq pillugu politikkimut atatillugu Kalaallit Nunaanni arlaqartunik unamminartoqarpoq
iliuuseqarfigisariaqartunik. Tamatumani pingaartumik pineqarput arnanut nakuusertarnerit, kiisalu
angutit inuusuttut imminoortarneri annertuut. Aammattaaq ilinniartitaarit iluanni arnat angutillu
naligiinnngillat. Arnat angutillu naligiinnerusumik inissisimanissaat anguniarneqassaaq ilisimasat
katersornerisigut, paasititsiniaanertigut tigussaasunillu iliuuseqarnikkut, pineqartunut atatillugu
kisitsisit qaffasippallaat appartinneqarnissaat siunertaralugu.

Ilaqutariinni periarfissat pitsaanerpaat pilersinneqassapput, naligiissumik naleqassuseq angujumal-
lugu. Taamaattumik aamma naartunermi erninermilu sulinngiffeqartarnerup ilaqutariinnillu siunner-
suisarnerup inerisaaviginissaat pingaartinneqarpoq.

Innuttaasunik akuulersitsiniarneq oqaatsinullu politikki

Oqaatsit tassaapput attaveqatigiinnermut sakkut aamma kinaassutsimik ersersitsinermut pingaa-
rutillit. Namminersornerup eqqunneqarneranut atatillugu kalaallit oqaasii Nunatsinni pisortatigoor-
tumik oqaasiliussapput. Tamatuma nassatarivaa oqaatsit pillugit ersarissumik politikkiornissap
pisariaqartinneqarnera, kalaallit oqaasiisa pisortatigoortumik oqaasiulernissaasa kingnunerisassa-
annik ersersitsisumik, innuttaasullu oqaatsitigut pisinnaasaminnik nukittorsaanissaannut periarfissii-
sumik.

Kalaallit oqaasiisa ineriartornissaat pitsaasunik atugassaqartittuarneqassaaq, ilaatigut oqaatsitigut uummarissaaneq, ilinniartitsinermi atortussat, kulturikkut politikki sunniuteqarluartoq aamma ammasumik oqalliseriaaseq aqutigalugu demokratiimik nukittorssanerit qitiutillugit.

Innuttaasut tamarmik kalaallisut oqaasiliunngillat. Innuttaasut tamarmik annertunerpaamik peqataatinnaat qularnaarumallugu, pingaartuuvoq kalaallit oqaasiinik ilinniarnissamut periarfissat pitsanngorsarnissaat. Tamanna malitseqartinneqassaaq akuunerulersitsinissamut politikkimik, innuttaasut nutaat pitsaanerumik akuunerulersinnissaannik siunertaqartumik.

Kalaallit Nunaat nunarsuarmut ilaavoq. Taamaattumik qallunaatut, tuluttut oqaatsinillu allanik pikkorissartuarnissaq pisariaqartuassaaq.

Naalackersuisut oqaatsitigut akuulersitaanissaq pillugu inatsisiliornissaq sulissutigissavaat Namminersornerlu pillugu inatsisip piviusunngortinnissaanut pilersaarusionumallutik, ilaatigut kalaallit oqaasiisa pisortatigoortumik oqaasiulernissaannik ilaqartumik.

Nunap immikkoortuini ineriartortitsineq

Namminersorneq nukittoq imminut napatissinnaasumik aningaasaqartoq suliassaavoq kikkut tamarmik peqataanerisigut aatsaat piviusunngortinneqarsinnaasoq. Naalackersuisut inuutissarsiornikkut ineriartortitsinikkullu politikki nutaaq siunnersuutigaat, ima ilisarnaateqartillugu:

“Illit najugaqarfiit –illit toqqaanerit”

Nunap angissusaata inuillu najugaqarfeqarnerisa ilusaata nassatarivai atugassarititaasut periarfissallu assigiinngitsuunerat. Naalackersuisut kissaatigaat sumiiffinni ataasiakkaani innuttaasut nunap immikkoortuani sumiiffinnilu ataasiakkaani aaqqiissutissanik tulluuttunik pisariaqartitallu aallaavigalugit inerisaanermut peqataatinneqarnissaat.

Imminut pilersugarinissamut atatillugu nunaqarfiit - uagut nammineq tunisassiatta siammaannissaannut naleqqiullugu – pingaarutilimmik inissisimapput. Nunaqarfiit aningaasaqarnikkut atugarsiisaat ataavarnissamullu tulluassusiat pilersaarusionerminni tunngaviussapput.

Kommunit nutaat pilersinnerisigut oqartussaaffiit annertunerusut Namminersornerusuniit kommuninut nuunnissaat isumagineqareerpoq. Kisianni Naalackersuisut kissaatigaat kommunit imminnut aqutarinissaminnut suli annertunerusumik periarfissinneqarnissaat. Nunap immikkoortuinut politikkip qitiutinneqartuarnerrata Kalaallit Nunaata aningaasaqarnikkut tamarmiusumik inissisimanagera pitsaanerulersissavaa, tassami Kalaallit Nunaanni nunap immikkoortui ataasiakkaat periarfissinneqassapput kisimiillutik ataatsimoorlutillu namminneq periarfissaminnik pisinnaasaminnillu ineriartortitseqqinnissamut. Nunap immikkoortuinut politikkimip pilersaarusionerneqassaaq, akisussaaffiup suli annertunerusup kommuninut nutaanut nuunnissaa. Namminersorneq naalagaaffiup Kalaallit Nunaatalu akornanniinnaq atuutinngilaq, aammali Inatsisartut aamma nunap immikkoortuisa akornanni pissutsinut atuulluni.

Naalackersuisut innuttaasut qanoq ilusinikkiartornerannik, inuussutissarsiornikkut suliffeqarnikkullu ineriartornernik, pisinnaasat ineriartortinnerinik il.il. nakkutilliinerit inerisarumavaat, Namminersorneq pillugu isumaliutissiisummi allaaserineqartut. Unamminartut aqusaagassagut pillugit ataatsimoorullugu ilisimasalik tunngaveqarnerup, periarfissallu pillugit ilisimasaqarnerunerup, iluarsartuusseqqilluni suliaasanut pingaarutilinnut atatillugu isumaqatigiinneq annerusoq eqqissillunilu sulisinnaaneq pilersitseqataaffigissavaat.

Kisianni naggataatigut: Nunap immikkoortuini innuttaasut suniarnerlutik namminneq aalajangissavaat. Nunap immikkoortuini innuttaasut nalunnginnerpaavaat, namminneq najugaqarfimminnut suut pitsaanerpaanersut. Illit najugaqarfivamat toqqaanissaq ilinniippoq.

Ineriartorneq qitiusumik ineriartorfiusunit aallaaveqartinneqassaaq, taamaaliornikkut piviusumik akilersinnaasumillu ineriartorneq qularnaarneqarsinnaammat.

Silap pissusaa

Kalaallit Nunaat tassaavoq silaannaap pissutsimigut allanngoriartornerata sunniutaasa nunarsuarmi ersarinnerpaaffigisaasa ilaat. Ukiuni qulikkaani aggersuni unamminartuusussaq tassaavoq pinngortitamik isumassuinerup aamma innuttaasut ineriartornissamik kissaataasa - ilaatigut takornariaqarnerup aatsitassarsiorterullu inerisaaviginerisigut - oqimaqatigiissinnissaat.

Silaannaap pissusaanut tunngatillugu suliffissuaqarnermut inuiaqatigiillu sinnerinut ersarissunik anguniagassaliornikkut qularnaassavarput, Kalaallit Nunaata aamma ukiut 50-it qaangiuppata ilisarnaqutigissammagit pinngortitaq alianaatsoq innuttaasullu oqaluinnaratik iliuseqartut, pinngortitamik imminut napatissinnaasumik atuinnermut tunngatillugu.

Angallassineq

Nunatsinni angallassinerup naleqqussarnissaa inerisarnissaalu suli pisariaqartinneqarput, ilaasunik angallassineq usinillu isumaginninneq tamaasa eqqarsaatigalugit, tassungalu ilaatillugit umiarsuallivinnik allisaanissat. Tamakku saniatigut biileqarneq illoqarfinni anginerusuni annertusiartorpoq. Taama ineriartornerup ilagilluinnassavaa CO₂-mik aniatitsinerup annikillisarnissaata anguniagaqarluartumik qitiutinneqarnissaa, ilaatigut pissutsit pineqartut pillugit suliamik ilisimasallit atorluarnerisigut aamma teknikkikkut atortorissaarutit silaannaap allanngoriartornerata nassatarisaanik pilersinneqartut atorluarnerisigut. Tamatumani assersuutigalugu pineqarput biilit illuliallu CO₂-mik aniatitsinngitsut inerisarnerat.

Avatangiisit

Siunissami Inatsisartuni aalajangiinernut tamanut avatangiisinut tunngatillugu naliliinerit ilaatinneqartassapput. Taamaammat kommunit suleqatigalugit eqqakkat suliarinissaat pillugu pilersaarut nuna tamakkerlugu piviusunngortinneqassaaq. Tassunga atatillugu misissorneqartariaqarpoq illoqarfiit anginerusut eqqakkanik ikuallaasarfii suli inissaqarnersut taamaangippallu nunap immikkoortuini ikuallaasarfiliortoqartariaqarluni, taakkunanngalu kiak sinneruttoq assersuutigalugu kiasarnermut atorneqarsinnaalluni. Pilersaarummut ilaassapput sumiiffinni ataasiakkaani nunalu tamakkerlugu eqqakkanik pinngortitameersunik pinngortitameersuunngitsunillu atueqqissinnaanermut periarfissanik naliliinerit. Erngup igitassap salinneqaqqaarani imaanut kuutsiinnarneqartarunnaarnissaa pilersaarusiorneqassaaq.

Silap pissusaanut atatillugu iliuusissat

Kalaallit Nunaata Kyotomi isumaqatigiissut tapersersortuarppaa, siunissamissaarlu nunarsuarmioqataasutut akisussaaffimmik tigusiumalluni. CO₂-mik aniatitsinermik annikillisaanissaq annertuumik anguniagaqarfiusoq, Kyotomi isumaqatigiissummi anguniakkanik piviusunngortitsiffiusoq suli kisaatigineqarpoq. 2009-mi Københavni silaannaap pissusaa pillugu ataatsimeersuarnermi Kalaallit Nunaat Nunatsinni suliffissuaqarnikkut ineriartornissamik ilimagisaasut – CO₂-mik aniatitsinermik annertunerusumik nassataqartussat - eqqarsaatigalugit isumaqatigiissuteqassaaq. Kyotomi isumaqatigiissummik piviusunngortitsinissaq anguniarlugu 2008-miit 2012-mut annikillisaanerup ingerlanerani CO₂ aniatitaq 322.000 tonsinik annikillisinneqassaaq. Nuna tamakkerlugu CO₂-mik aniatitsinerup sutigut annikillisarneqarsinnaanera pillugu pilersaarusiortoqassaaq. Silaannaap pissusaa pillugu ilisimatusarfik, Nutaaliorfiit aamma soqutiginnittut allat suliamut tunngasunik ilisimasalittut aamma annermik Issittumi inuiaqatigiinnit allanit periutsinik pitsaanerpaanik ilisimasalittut peqataatinneqassapput.

Nukissiorneq

Nukissiornerup iluani nukissiuutit avatangiisinik mianerinnittut inerisaavigineqartuassappat, soorlu erngup nukinga atorlugu nukissiorfiit. Takorluugaq pingarneq tassaavoq Kalaallit Nunaat mingutsissutaanngitsumik nukissiorfiusoq. Taamaaliornikkutaaq Nunatta nukissiornermi avataaniit isumalluuteqarneq annikillisassavaa.

Nukissioriaatsit allat – brintiliorneq ilanngullugu – siuarsarneqassapput.

Innuttaasut peqataatinnerat

Silaannaap pissusaa pillugu iliuusissanut saneqqunneqarsinnaanngitsumik ilaavoq innuttaasunit tapersersorneqarlunilu isummersorneqarnissaaq. Tulukkamik taallugu paasititsiniaanerup malitseqartinneqarnissaa inassutigineqarpoq aamma sumiiffinni ataasiakkaani suliniutit, avatangiisit silaannaallu pissusaa pillugit eqeersimaanerulersitsisut, paasissutissiisut aamma pissuseqarfiginninernik allannguisinnaasut aningaasaliiffigineqassapput.

Inuutissarsiutinik ineriartortitsinermut politikki

Takorluugaq

Naalackersuisut inuutissarsiutinik ineriartortitsinermut atatillugu takorloorpaat, Kalaallit Nunaat tassaassasoq nunarsuaq tamakkerlugu Issittumi imminut napatissinnaasumik inuutissarsiutitigut ineriartortitsinermi qitiusutut akuerisaasoq – aamma tassaasoq inuutissarsiutitigut ingerlatsinikkut, misigisaqarfissatut, pilersuinerlut peqqissumillu inuunermut Issittumut isaariaq.

Politikkitt ataasiakkaat suliniuteqarfissat immikkuullarissut iluini iliuusissanik pilersaarutinillu tapartaqartinneqassapput, tassuunalu qularnaarneqassalluni politikikkut anguniakkat kommunit sisamat suleqatigalugit piviusunngortinneqarnissaat.

Politikkitt nutaat Naalackersuisut allatigut politikkiinut ingerlatsiviinullu ataqatigiissarneqassapput, tassuunakkut Naalackersuisut aaqqissugaanerut akimorlugu suleriaaseq eqaanneruleqqullugu sunniuteqarluarneruleqqullugulu.

Naalackersuisut kommunit sisamaasut suleqatigalugit suleqatigiinnerit pioreersut taperserumavaat, suleqatigiinnerillu nutaat aalajangersimasumut sammivillit atitunerilluunniit pilersinnissaannut peqataassallutik.

Naalackersuisut pissusissamisuuginnartumik qitiusumi ineriartorfiit ilisimaneqareersut ikorfartorlugillu inerisaavigerusuppaat nutaanillu pilersitsiumallutik. Tamanna pissaaq kommunit suliffeqarfiillu pioreersut suleqatigalugit.

Aatsitassanik piianeq, suliffissuaqarneq uulialu

Aatsitassat ikummatissallu akiisa nunarsuarmi tamarmi qaffakkiartornissaasa ilimagisariaqarnerisa, pinngortitap nammineq nukiinik atuinissamut periarfissatta nutaamik qitiutinneqalernerat nassatariivaat, taakkualu aningaasaqarnikkut sunniutigisinnaasaat annertoqaat. Taamaammat pingaartorujussuuvoq Naalackersuisut aatsitassanik ujarlernerlut politikkiata inuutissarsiutitigut politikkimut, avatangiisit pillugit politikkimut, ilinniartitaanermut politikkimut, oqaatsit pillugit politikkimut ataatsimoortitsinissarlut pillugit politikkimut qanimut ataqatigiissarnissaa.

Aatsitassatigut sillimmatit atorluarnissaat periarfissatut pingaarutilittut akueraarput – kisiannili avatangiisit akigiunanagit.

Namminersorneq piviusunngorpat Kalaallit Nunaatalu aatsitassaqarnerlut oqartussaaffik tigupagu, pingaartuuvoq innuttaasut oqartussaaqataanissaasa aalajangiinernullu sunniuteqaqataanissaasa inatsisiliornikkut qularnaarneqarnissaat.

Takornariaqarneq

Pinngortitaq kulturilu tassaapput Kalaallit Nunaanni takornariaqarnermi pilerigineqarnerpaat. Taakkua ataatsimoornerat naliitsuvoq immikkut inissinniarneqarsinnaasoq, nunarsuarmioqatigiillu

akornanni unammillersinnaassuseqarluartoq. Taamaattoq tamatumani pisariaqarpoq takornariaqar-
neq pillugu piffissamut ungasinnerusumut ataavarsinnaasumillu pilersaarusiornissaq, aningaasaqar-
nikkut, avatangiisitigut minnerunngitsumillu kulturikkut imminut napatissinnaassusermik tapersii-
sumik.

Inuutissarsiut sumiiffinni ataasiakkaani inuiaqatigiinni sorlaqassappat, suliffissaqartitsiniarnermut
atatillugu inuutissarsiutip iluani saaffigisat nutaat pilersinniartariaqarput. Takornariaqarnerup ineri-
sarnera sumiiffinni ataasiakkaani inuiaqatigiit piumasaat aallaavigalugit pissaaq, aamma sumiiffinni
ataasiakkaani inuiaqatigiinnik pisariaqartutigut ilisimasaqalersitsinissaq siunertaralugu ikorfartui-
sussanik ilinniartitsisoqartariaqarpoq.

Takornariaqarnermi periusissat pingaarnerit nutaamik suliarinissaannut tunuliaqutaasussamik inuu-
tissarsiutip maanna killiffiata misissoqqissaarnissaa ingerlanneqartariaqarpoq.

Aalisartut piniartullu aamma inuiaqatigiinni ataatsimoortut amerlanerit inuutissarsiummik iluaqute-
qarsinaanissaat ammaannerusariaqarpoq. Takornariaqartitsinermik inuutissarsiornerup iluani pikko-
rissarnerit aallaavigisariaqarpaat pikkorissartut oqaatsitigut kulturikkullu tunuliaqutaat, pikkoris-
sartut peqataanerminnit pissarsinerpaaqqullugit. Taamaammatt takornariaqarnermi sulisut pikkoris-
saasinnaasut ilinniartittariaqarput.

Suliffissaqartitsiniarnikkut anguniakkat pingaarnerit

Tamanut inissaqartitsineq, pisinnaasunullu tamanut suliffissaqartitsi- neq

Suliffissaqartitsinikkut inerisaaneq Kalaallit Nunaata imminut napatinnerusup inerisarnerani aamma
innuttaasut tamarmik ineriartornermut tassunga peqataanissamut periarfissinneqarnissaannut atatil-
lugu qitiulluinnartumik inissisimavoq.

Suliffissaqartitsiniarnermi politikki inuutissarsiornermut, ilinniartitaanermut atugarissaarnermullu
naleqqiullugu kisimiissinnaangilaq. Suliffissaqartitsineq inuiaqatigiinni pingaaruteqarluinnartut
arlallit akornanni ataqatigiissitsisuvuq, taamaammallu anguniakkat ataatsimoortumik isiginneriaa-
seqarluni suliarisariaqarput.

”Pilersugaanermiit imminut pilersugarinermut” pillugu nuna tamakkerlugu iliuusissat pilersaarusi-
orneqassapput. Tassunga ilaassapput suliffissaqartitsiniarfinni isumaginninnerullu iluani sulisunut
sakkussanik inerisaanerit, tassanilu iliuuserisassat pilersaarusiorninerinut suliaqartitsinissamillu neqe-
roorutinut atugassanik ilisimasanik katersinerit qitiussallutik.

Inuutissarsiornermi ingerlatsisut peqataalluinnassapput, taamaammallu illugiimmik pisussaaffeqar-
neq ”pilersugaanermiit imminut pilersornermut” nooriarnissami anguniakkat piviusunngortinnis-
saannut tunngaviusaaq.

Soorlu Inuit imminnut ilaqquttatillu pilersorumallugit piniakkat malersorlugit nooqattaartuartsimasut, ullumi periarfissaqarpugut suliffiit malersornissaannut nuttarsinnaanermik siuarsaaniarluni iliuitsit aqqutigalugit, tamatumanilu neqeroorutit ersarinnerulersittariaqarput.

Qarasaasiaqarneq (IT) pillugu Namminersornermi takorluugaq

Qarasaasiaqarnermi periusissat pilersaarusiorneqassapput. Takorluugaq tassaavoq innuttaasut naligiimmik paasissutissanut, attaveqatigiissinnaanermut sullinneqarnermullu periarfissaqarnissaat, aamma demokratii tunngavigalugu ingerlatsinermut naligiimmik peqataanissamut periarfissinneqarnissaat, kiisalu tassuunakkut innuttaasut misigissagaat Namminersorluni aqqissuussineq suniuteqarluartoq, ataatsimoortumik isiginneriaaseqartoq, aqqissuussinermi immikkoortut akimorlugit suleqatigiiffiusoq IT-qarnikkullu pisortaqarfiit akimorlugit aqqissugaasoq.

IT-qarnermi periusissanik pilersaarusiorneq innuttaasut pisariaqartitaat aallaaviussapput, tamatumalu saniatigut ilinniartitaanerup, inuutissarsiorneq ingerlatsisut kommunillu pisariaqartitaat aallaavigissallugit.

Periusissanik pilersaarusiorneq piffissaq ungasinnerusoq isigalugu ingerlanneqassaaq, aammali piffissami qaninnermi suliniutissat ilaatinneqassallutik, imarissallugillu pisortani pingaarnerusutigut IT-qarneq pillugu politikki, assigiissaarineq aamma pisortat qarasaasiaqarnikkut attaveqaataannik, serverinik programminillu assigiissaarisumik avatangiisitigullu immiut napatissinnaassuseqartumik pisiortornissaq, tapersissallugulu siunissami pisortat IT-qarnikkut ilusiliinissaannik tapersiisumik IT-qarnermik inerisaanissaq.

Namminersornerup IT-qarnikkut inerisaaneri ingerlatsinerilu aqqissuunneqassapput, aqunneqarlutik ingerlanneqarlutillu suliamik ilisimasaqarluarnerpaatut, suniuteqarluarnerpaamik, isumannaan-nerpaamik avatangiisinillu illersuinerpaamik.

Piniarneq aalisarnerlu

Piujuaannartitsinissaq tunngavigalugu Naalackersuisut piniarneq aalisarnerlu inerisarumavaat, piniartut aalisartullu Nunatta inuussutissanik immiut pilersornerani isumalluutaaleqqullugit pingaaruteqartut.

Naalackersuisut aalisakkanik qalerualinnillu pisassiisartussanik politikkimut attuumanngitsunik pilersitsissapput.

Piniartut, namminersorlutik inuutissarsiortut allat assigalugit, inissisimanerat ersarissarneqassaaq.

Piniartut inuutissarsiuteqarnerup nunarsuarmioqatigiit akornanni akuerisaanissaa siunertaralugu, Naalackersuisut inuutissarsiut pillugu sukumiisumik paasititsiniaaneq ingerlatissavaat.

Naalackersuisut qularnaarumavaat, pisuussutinik atuineq, tassunga ilanngullugit aalisakkanik pisuussutinillu uumassusilinnik allanik atuineq, atugarissaarnissaq akileraarutillu pillugit isumalioqatigiissitap suliaanut ilaassasut.

Aalisarneq pillugu isumalioqatigiissitap inassuteqaatai aalisarneq pillugu inatsisissamut nalilersorlugit ilanngunneqassapput.

Imminut pilersorneq

Naalackersuisut pingaartippaat, Nunatta imminut annertunerusumik pilersulersinnaaneranut periarfissat misissorneqarlutillu inerisarneqarnissaat, inuussutissat avataaniit eqqussukkat pinngitsoorsinnaannginnerisa killilernissaat kissaatigalugu.

Taama inerisaanermut ilaassapput:

Kalaallit Nunaata inuussutissanik imminut pilersornissaanut anguniagassanik aalajangersaaneq, tassungalu atatillugu inatsisinik iluarsartuusseqqinneq.

Kujataani savaatillit, nersutaatillit tuttuutillit nunalerinermillu inuutissarsiutillit tunisassiaannik inerisaaneq ilutigalugu, kissaatigineqarpoq nioqqutissiaasa Kalaallit Nunaat tamakkerlugu piviusunik akil qanillattorlugit akeqartinneqarlutik siammaanneqarsinnaanissaat.

Kalaallit Nunaata nammineq inuussutissanik tunisassiornermut inerisaavii, soorlu INUILI, ATI il.il., Nunatta pissarititaanik inuussutissanik inerisaanermi aqqutissiueqataassapput, minnerunngitsumik Nunatta nammineq pissarititaasa akitigut unammillersinnaanissaat eqqarsaatigalugu. Aammattaaq kalaallit periaasitoqaat atorlugit nutaanik tunisassiorsinnaaneq inerisarneqassaaq.

Inuussutissanik nakkutilliineq danskit naalagaaffianniit nuunneqartussat siulliit ilagissavaat.

Kommunini tamani inuussutissanik nakkutilliineq pitsanngorsarneqassaaq, inatsisillu Nunatsinnut naleqqussarneqarlutik.

Sinerissap qanittuani aalisakkanik tunitsiviit allatut ilusilernissaat siunertarlugu, periarfissat maanna atuuttut nutaallu sukumiisumik misissuiffigeqqissaarneqassapput, tassunga ilanngullugit misissoqqissaarneqassapput tunitsiviit matunerisa nassatarisartagaat, soorlu isumaginninnermut aningaasaqarnermullu tunngasutigut.

Kalaallit Nunaata inuussutissanik imminut pilersornissaata inerisaaviginera ilutigalugu, akunnassiffiani piniartut aalisartullu ilinniarteqqinneqartarnissaat qularnaarneqassaaq.

Pinngortitap pissarititaanik atuinissamut inerisaanissamullu periarfissat nunap immikkoortuini tamani misissuiffiqineqassapput.

Nunarsuaq tamakkerlugu suleqatigiinneq

Kalaallit Nunaata nunarsuaq tamakkerlugu suleqatigiinnermut peqataanera annerusumik isumagi-neqassaaq Naalakkersuisut Siulittaasuannit.

Namminersornerup eqqunneranut atatillugu Naalakkersuisut Kalaallit Nunaata nunarsuarmioqatigiit akornanni suleqatigiinnermi inissisimanagera nukittorsarumavaat. Tamatumani assersuutigalugu pine-qarput Issittumi Siunnersuisoqatigiit suliniaqatigiiffii, taakkunani Naalakkersuisut siulittaasuuffiup maanna atuunnerani toqqaannartumik peqataasarumapput, aamma immakku angallaffissat nutaat pilersinnissaat pillugit pilersarusiornerit annertuut avatangiisinut tunngatillugu misissuiffigineri sunniuteqarluartumik peqataaffiginiarlugit.

Kalaallit Nunaata nunarsuarmioqatigiit akornanni nittarsaannissaanut nunarsuarlu tamakkerlugu suleqatigiinnermut atatillugu, Naalakkersuisut silap pissusaa pillugu isumaqatigiinniarnerni peqa-taasunut pingaarnernut ataavartumik attaveqaateqarneq pilersissavaat, Issittullu Imartaani killeqar-fiit aalajangiunniarlugit isumaqatigiinniarnernut toqqaannartumik peqataanissartik kissaatigalugu.

Naalakkersuisut siunniuppaat Inatsisartut Naalagaaffiit Peqatigiit Ataatsimeersuarneranni pisortati-goortumik aallartitaqalernissaat, uagullu inuiattut nunarsuaq tamakkerlugu suliniaqatigiiffiinni pi-ngaarutilinni toqqaannartumik peqataatitaqarnissarput qularnaarneqassasoq.

Naalakkersuisut pingaartilluinnarpaat inuiaqatigiit sakkutuujungitsut nunarsuaq tamakkerlugu oqaloqatigiinnermut peqataanissaat, kissaatigalugulu Kalaallit Nunaata tusarneqarnissaa. Annermik uumasunik illersuiniaqatigiiffissuit piniarnermut suugaluartumulluunniit aalisarnermullu akerliullu-tik suliniutigisartagaat, EU-llu puisit amiinik eqqusseqqusiunnaarnera illuatungilerneqassapput.

Naalakkersuisut EU-mik Suleqatigiinnissamik isumaqatigiisummut naleqqiullugu EU-mik suleqa-tigininneq nalinginnaasumik inerisartuarumavaat, Kalaallit Nunaata nunatut OLT-mut ilaasutut inissisimanagera inerisarumallugu.

Naalakkersuisut, Inuit akornanni aamma ICC-p suleqatigiinnermut suliniaqatigiiffiata nutaap, Inuit Leaders Summit-ip, Issittumi namminersorlutik naalakkersuisut ukiumoortumik naapinnikkut ataat-simoorlutik soqutigisaminnik oqalliffigisartagaata iluani suleqatigiinnerit annertuut pioreersut ta-perserpaat. Aammattaaq ilisimatusarfiit ilinniarsiillu Issittumi nunat allat nunallu inoqqaavisa akor-nanni pissutsinik suliaqartut suleqatiginissaat nukittorsarumavaat, periutsit pitsaanerpaat pillugit ilisimalikkat atorluarumallugit.

Naalakkersuisut taperserumavaat, Naalagaaffiit Peqatigiit Nunat Inoqqaavisa Pisinnaatitaaffii pillu-git Nalunaarutaata atuuttuulersinneqarnissaa, taannalu piviusunngortinniarumallugu.

Naalakkersuisut nangillugu sulissutiginiarpaat Kalaallit Nunaata Danmarkip nunani allani allartita-qarfiini sinniisuutitaqarnissaa ilinniartoqarnissaalu.

Tulleriiaareqqinneq – allaffissornermut aningaasartuutit annikillissarnissaat

Killiffik

Ukiorpasuarni Inatsisartuni partiit tamarmik, soqutigisaqaqatigiit innuttaasullu nalinginnaat isumaqatigiissutigat allaffissornermut aningaasartuutit annertuallaartut.

Allaffissornermut aningaasartuutit misissussagaanni pissusissamisoorpoq politikikkut aqqissuusinerup – atorfilittat sullissaata - qissimeqqaarnissaa. Inatsisartuni sulinermi nalinginnaavoq ukiutum pingasoriarluni – katillugit qaammatini 4-5-ni - ataatsimiittarneq, taakkunanilu suliassat nukingunneqartarnerat annertusiartuinnarpoq, politikerit suliassanik sukumiisumik suliarinninnissaannut periarfissaqartinnagit. Tamatumunnga pissutaapput ukiut ingerlanerini suliassat Danmarkimiit tigu-neqartut arlaqarmata, inuiaqatigiillu ineriartortillugit suliassat pisariuneruleriartornikuummata. Kallaallit Nunaata nunarsuarmioqatigiit akornanni malunnaateqarnerunissamik kissaateqarnera aammattaaq sunniuteqataavoq.

Pissutsit allanngornerisa nassataraat Inatsisartut Naalakkersuisullu nalunaarusianik, nassuiaatinik, saqqummiussanik, inatsisissanik piareersaanernik, ataatsimiititaliat ataatsimiinnerini peqataanissanik, suleqatigiissitani peqataanissanik allarpasuarnillu piumasarisaat annertusiartormata. Piumasaqaatit annertusiartortillugit naalakkersuisoqarfinni allaffissornikkut ingerlatsinermut aningaasartuutit ikilissarnissaat ajornarpoq.

Anguniakkat

Naalakkersuisut ukiuni aggersuni inuiaqatigiit pitsaanerusumik nukissanillu atuilluarfiunerusumik aqutarinissaat nassaariniarpaat.

Atsiorneqarpoq,

Nummi ulloq 10. juni 2009

INUIT ATAQATIGIIT

DEMOKRAATIT

KATTUSSEQATIGIIT

PARTIAT

Kuupik Kleist

Jens B. Frederiksen

Anthon Frederiksen

Siulittaasoq

Siulittaasoq

Siulittaasoq